

№ 19. M 7546. V. 2. d. e. - S. 7
2. 7646
V N a v k *1896*

sa ludi na kmetih,

tistim

shivlenje odtéti,

katiri so se sadušhili, vtonili, smersnili,
obéšli ali sadavli, katiri so strup vshili, od
strele pobiti inu pre sгодaj rojeni.

V^o Zeli,
per Joshefu od Bacho, 1817.

IN-030095299

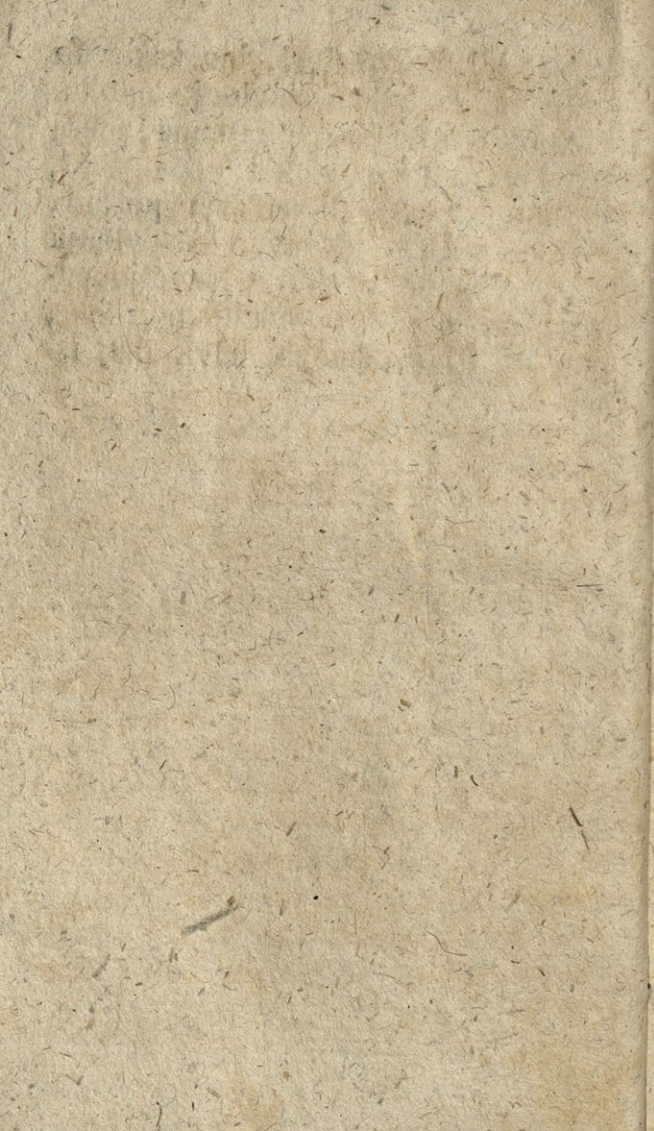

Predgovor.

Dosti je nesfrézhi, fkusí katire zhlo-
vek hitro ob shivlenje pride, ali ve-
zhikrat se mu tudi sna shivlenje odtéti,
zhe se mu li hitru k' pomozhi pride.
Veliko takih pergodbi, kir so ludje
bresi shivlenja bili, inu spet k' shiv-
lenju prifhli, naf vzhi, de je li fama
gniloba tiga trupla edino inu pravo
snamine te smerti, kir nobeniga gori-
sbudenja k' shivlenju vezh mogozhe
ni. Ako ravno per velikimu sunajni-
mu poshkodvanju, ali per takih smert-
nih bolesnih, kir je zhlovek dolgo s'
smertjo rinal, inu potlej svojo sadno
sapo potegnil, sna smert gvisfna biti,
tako vondér smert per tistih gvisfna
ni, katiri hitro, bresi vse bolesni, inu
bresi vfiga sunajniga poshkodvanja ob
shivlenje pridejo. Poséбно pak od sa-
zhetika tisti popolnam mertvi niso,

katiri se sadufhé, smersnejo, potopé ali sadavjo. Iskra tiga shivlenja je per takih hitrih pergodbih od sazhetika li potifnena, inu se sna fkusi umno pomozh fpet tako vnéti, de ta, katir se sa mertviga dershi, ravno tako hitro fpet k' shivlenju pride. Kir je zef. krajl. poglavarstvo v' elterajharfkimu vajvodstvu eni taki navk na snanje dalo, inu kir se je tudi v' nafhi desheli pokasalo, de takim ludim, katiri hitro v' nevarnost pridejo, fhe smiraj prov pomagati ne vémo, kir v' drugih krajih vonder doiti takih ludi fkusi umno pomozh fpet k' shivlenju pride, kir je tukaj na hitri inu pravi pomozhi vse lesheozhe, katira pak je vezhikrat samujena, predni arzat ali padar pride, inu kir je ta pomozh taka, de njo vsak, ako od arznije ravno nizh nesaftopi, lahko inu s' frezho dodeli, tako se more ta navk tudi v' nafhi desheli na snanje prinesiti, kako se namrezh per mnogih nefrezhab prava pomozh dodeliti sna. Per vsaki pergodbi je pomozh kratko inu saftopno popifana, tako, de to vsaki, bresi de

bi arzat bil, lahko sturi, inu kakor se
je še veliko ludem shivljenje odtélo.
Li se posabiti ne sme, de se ima, medj
tim, kir se te pomozhi dodelujejo,
prezej po arzata ali padarja poslati,
kir je on, ako bolnik ravno k' shivljenju
pride, vonder vezhkrat savoljo pu-
shanja ali druge pomozhi potrebni,
kakor bo to prizheozhi navk dalj is-
kasal.

Pomozh per tistih, katiri sadushé.

V' keldrih, kir se mosht she kisa, v' globokih shtirnih, v' dolgo sapertih pokopalishih inu jamih, v' krajih, kir shivi ogorki se kadé, zhlovek sa to sadushi, kir mu take sape manka, katira shivlenje obdershi. Snamina, katiri pred popolnim sadushenjam pridejo, inu vezhikrat zelo hitro eden sa drugim pridejo, so, omotavza, bolezhine v' glavi, filne teshave na persih, saspajnost, omedlevze, boshjasti, nobeni obzhutik tiga shivlenja. Per ludih, katiri v' tako nesrezho pridejo, se kri v' shilah tih mushgani inu tih pluzh nabere, v' serzu sastoji, inu vezhi shili napolne. Shivot oftane dolgo gorki, udji oftanejo dolgo gibejozhi, ozhi so svitle, jesik debeli is ustih von gleda, obraš je napihnen inu rudezh, inu zelo truplo je s' snaminam podtezhene krivi napoineno.

1.) Sadusheni zhlovek se more prezej von nesiti, kir je prosta, hladna ali mersla sapa. Ako se pak v' taki kraj, kir sadushen leshi, bresi navarnosti, de bi sami ne

sadufhili, drugi ludi ne vpajo, tako se morejo okna inu druge lukne, fkusi katire sapagre, popred odpréti, veliko vode notri vliti, sveski gorezhe flame previdno notri vrezhi, inu to tako dolgo, de ena gorezha luzh notri ne vezh ne vgasne. Tisti pak, katir se v' tako hudo sapo vaga, fi more eno v' jesih namozhenogobo ali ruto pred usta navesati, poprej en malo shiganja piti, en malo v' ustih obdershati, inu svoje oblazhila s' vodo inu jesiham pokropiti.

2.) Kakor se sadufhnen v' hladno sapo pernese, se mu more oblazhilo, kolikor je mogozhe, od shivota dol vseti.

3.) On se more hitro s' veliko mersle vode pokropiti.

4.) Jesih inu trikrat tolko vode fkupej se mu more, vonder s' previdnostjo, v' usta vliti.

5.) Sanze, obraš inu zeli shivot se mu more s' jesiham omiti inu ribati.

6.) Zhe sadufhnen po timu she ne sope, tako se mu more sapo notri vpihati ali s' uftmi, ali fkusi eni v' usta sadusheniga notri vtaknen votli les ali fkusi en meh. K' timu so posebni s' eno tanko gibejozho pis halo prevideni mehi. Ta pis hu se v' usta, ali

zhe so ufta saperte, v' nof dve tudi tri zole globoko notri utakne. Sapa, fkusi meh notri vpihnena pride lahko v' perfi, ako se ufta ali nof okoli pifhale terdno fkupej dershi.

7.) Per timu fe morejo sadufhenimu per uftih inu nofu taki pomozhki fkufhati, katiri oshivé: kakor, en perje, s' katirim fe mu pod nosam jegrá, ali se mu fkusi nof inu ufta tifta lugna fol, katira naglo isgine (Alkal. volatil.) notri vpifhe.

8.) Tudi kliftire is mersle vode fe mu morejo hitro dati.

9.) Zhe ima arzat ali apotekar tako imenovano shivo fapo, tako ona nar popred k' shivlenju obudi.

10.) Ako na vse te rezhi sadufheni fkoro k' febi ne pride, tako fe mu more pufhati, narpred na nogi, potlej na vratu.

11.) Kakor hitro je sadufhen v' ftani posherati, fe mu more veliku jefiha s' trikrat toliku vode piti dati.

12.) Ludi, katiri so li v' perve snamine sadufhenja padeli, je li potreba, kakor hitro fe v' profto fapo pernefejo, s' vodo pokropiti, s' jefiham vmiti, inu njim vode inu jefiha piti dati, fkusi to pozhasn k' febi pridejo.

Pomozh per potonenih.

Smert per potonenih pride od saperte sape, katira kri v' pluzhah inu v' ferzu stredi. Na mestu sape stopi v' pluzhe voda, katira skusi svojo oistrobo kmal sapino pishal, kmal pluzhe, skupej vlezhe, inu katira s' notri potegneno sapo, s' shajfsto mokroto tih usti inu sapnih shili smefhana k' ulezhezhi peni rata, kakorhina se tudi v' sapnih pishalih inu pluzhih tih potonenih vselej najde. Ako je pak taki nefrezhni zhlovek v' eno terdejshi mokrost, v' eno blatno vodo ali guojnizo padel, tako li ta terdejshi mokrosti smiraj pluzhe inu shilne pishale polni. Kakor kri v' ferzu sastoji, tako sastoji tudi v' votli shili inu v' mushganih, nekatire druge shile pak so prasne.

1.) Perva pomozhi se more na mestu dodeliti, proz v' zholnu ali na kraju, kakor je potonen is vode von isvlezen. Majn kakor se preobrazha, bolsi je. Shkodлива je tedaj navada, de ga na glavo postavjo, ali zhesi fode valé, to njega li she hitrej okoli pernese.

2.) Kir se v' pluzhih sraven pene tudi vzhasih she voda najde, katira po nobeni vishi sopsti ne pusti, tako se more tudi na mestu gledati, de se voda is perfi von

spravi. To se nar bolsi tako sgodi: Eden se timu potonenimu na rozhje poloshi, tako, de je njegovi obraš proti semli oberneni. Potlej se mu njegovi vrat inu njegove perfi na en kratki zhaš dolj perpognejo, zhelo pak se mu en malo gorj dershi. Tako sna voda lahko is perfi inu uftih von tezhi, bresi de se potonenimu kaka shkoda sgodi. Njega pak na glavo postaviti, je sato shkodlivo, kir mu tako li kri v' mushgane stopi. — Po navadi sazhne potoneni prozi špet shivet, kakor hitro mu voda is ufti tezhe. Ako mu pak proz od sazhetika nizh vode von ne tezhe, tako se morejo na meštu druge pomozhi poskusiti.

3.) Potonen se prozej na desno stran poloshi, s' glavo eni malo vsigneno, inu se more, ako je kaka hišha bliso, na eni tragi tje nesiti.

4.) Tam se mu, bresi de se njegovo truplo prevezh obrazha, hitro vse oblazhilo is shivota dolj poreshejo, njegovo mokro truplo se v' suhe, pogrete rute ali koze savije, on se v' eno pogrétó postelo dene, glavo vselej višhi kakor noge, shivot pak po strani.

5.) Shivot se more pogledati, de se vidi, zhe fizer nobene shkode terpel ni, potlej pak se more truplo s' gorko, suho

flanelo, ali s' drugo volnino, inu tudi s' kartazham védno ribati.

6.) Nar popréd se suho riba, skusi to gré tudi blato od shivota prezh, potlej pak se flanela namozhi s' duham od salmiaka (Spir. Sal. amoniac. caust.) al od jalenoviga roga (Spir. corn. cerv.) ali od kafre (Spir. Camphor.) ali od drugih rezheh, katire hitro poginejo, inu tako se truplo možno naprej riba. — Dosti njih je k' shivlenju prifhlo, katiri so se li v' eno gorko postelo poloshili. Tudi to naj se sturi, vonder pak se more truplo tega potoneniga naprej ribati.

7.) Skupej sloshene rute, inu s' gorkim vinam ali shiganjam pomozhene, se imajo v' ferzhino jamizo, na vrat inu mehzhobo poloshiti.

8.) V' ufta potoneniga naj se ene kaple gorkiga vina, shiganja, ali melisniga duha kapajo, kakor pak on posherati samore, se mu od ene ali druge teh rezhi nekaj mejhnih shlizh polno da.

9.) Po navadnu sazhne potonen zhesi dajati, inu s' tim se veliko vpanje njegoviga odtejenja pokashe. Ako on sazhne zhesi dajati, tako se mu sna to fhe s' eno kamilno prekuho bolj gnati.

10.) Potonenimu se ima proz sapa notri upihati; nar bolshi se to sgodi fkusi en meh, posebno fkusi en taki, kakor je gori popisan, inu katir na konzū eno gibe-jezho pishalo ima. — Ako se v' ustih ali v' nosi smerkel, blato ali vlezheozha pena suajde, tako se more poprej s' vodo dobro von isfhprizati. Ako hitro per roki nobeniga meha ni, tako se mu ima s' ustmi fkusi eni rorež od tobakarške fajfe, fkusi eno na konzi odresano noshnizo, ali fkusi kar si bodi sapa v' pluzhe vpihati, inu namrezh fkusi usta, ako so pak te, kakor se vezhikrat sgodi, saperte, tako fkusi nos.

11.) Ako se je sapa notri upihala, se more truplo she dali inu she mozhnejshi ribati.

12.) Sraven se ima tudi notrajna stran vrata inu nosa s' enim perefam, ali s' dimam od tobaka, ali s' drugim mozhno du-shezhim duham, katir lahko isgine, shegetati.

13.) Tudi se mu sna, li vonder pre-vidno, s' eno dilo na podplate tolzhi, herbet s' salmiakovim duham ribati, v' ushese njegove ime upiti, inu njegovo truplo pretrefati.

14.) Potonenimu naj se dado kliftire, katire ga obude, eno roko polno tobaka sa

kaditi s' eno shlizo foli na enimu polizhu vode kuhan je dofto sa dve take kliftire. Tudi fo kliftire od tobakoviga kadu dobre.

15.) Med temi se more potonen dobro pregreti: gorki zegli v' platno saviti, se mu morejo na noge inu med stegne položiti. Gorkota je nar bolsi pomožh.

16.) Ribati se ima bresi prenehanja, ako bi to ravno 3, 4, ali vezh uri terpelo, tako dolgo, de se shivljenje pokashe.

Zeli shivot se ima tako ribati, de kosha zela rudezha postane.

17.) Vezhikrat fo otrozi inu odrasleni oshiveli, kir se je en sdravi zhlovek islekil, k' potonenimu v' postelo vlegel, inu njega per sebi pogreti pustil.

18.) Kir je obraš rudezh, blav ali zhernikast, kir se ozhi svetjo inu naprej stoje, se mu more hitro na vratu pufhati.

19.) Posebno pak se morejo te pomozhi dolgo fkufhati. Dosti potonenih, katiri so 7, 8 tudi vezhi uri bresi shivljenja bili, fo fkusi te pomozh vonder spet k' shivljenju prishli.

20.) Per timu pak se more dobro merkat, de more obujen dolgo v' gorkoti inu per gmahu leshati. Mir mu je posebno

potrebni. On se tudi ne sme prezej v' eno hifho ali v' eni shpital nesiti. Kir ludje tiga ahtali niso, je došto potonenih spet inu sa smiraj vmeril, katiri so bili vonder frezhno k' shivlenju obujeni.

21.) Elektrifiranje, notri pihanje te fa-pe tiga shivlenja, inu druge boli teshke pomozh bo she sdravnik ali arzat svetovati vedel.

Pomozh per ismersnenih.

Mraf je vezhikrat taki filni, de zhlo-vek od mrasa vmreti sna. Ko pride zhlo-vek v' tako nefrezho, njemu mraf te-shave dela, ga omoti, on v' terdno spajne pade, katir se fkoru v' smertne omedlevze preberne. To pride od smerslenja te krivi, v' snajnih shilah tiga shivota, inu od tega, de se kri v' mushganih inu v' votlavih tiga shivota nabere. Udji so per timu ter-di, meso je mehko, inu se lahko terga, ako gorkota hitro sraven pride. Vonder smersneni niso kmalo mertvi, kakor nobe-niga snamina tiga shivlenja vezh od sebe ne dado; vezhikrat so se ipet k' shivlenju obudili, kir so njih she dolgo sa mertve derskali.

1.) Nar posebnishti pomozh je ta, de se ismersnen li posebno pozhasi ogreje.

2.) On se more proz v' eno merslo hisho, ali fizer kam pod streho pernesiti. Ako pak nobene hishe bliso ni, se more on vonder na kaki kraj pernesti, kir veter tako lahko do njega ne pride.

3.) Oblazhilo se mu ima proz od shivota odresati, on se ima v' sneh poloshiti, katir je dve roke visok; on pak se ima ravno tako visoko notri do urata s' snegam pokriti, kir se mu sneh en malo na truplo pertisne.

4.) Tako se pusti smersnen tako dolgo leshati, de se udji laglej gibajo, inu de se shivot pozhasi odtaja inu pogreje. Zhe se sneh sazhne tajati, se more smirej s' novim namestiti.

5.) Glava inu urat se mu vedno s' snegam riba.

6.) Ako snega per roki ni, se ima shivot v' koltre od kojn, v' koze ali sakne saviti, katiri so v' nar merslejsihi vodo pomozhene, inu katire se skuši to mersle obdereshe, de se mersla voda smiraj perliva. Tu se tako dolgo dela, notri de se shivot oshivi inu pogreje.

7.) Kakor hitro je shivot bol gibejozhi, se v' suhe, en malo gorke sakne savije,

inu v' eno pogreto postelo poloshi, tudi se sna s' vinam ali shganjam ribati. Zimer pak se ne sme pogreti.

8.) Ako se pak kozov ali fakna nima, tako se truplo v' eno kadujno poloshi, inu se mersla voda na njega lije. Tudi se med tem truplo riba, inu tako dolgo v' mersli vodi pusti, notri de se odtaja. Pozhafi se tudi eno malo gorke vode sdraven doliva, obraš pak se smiraj s' merslo vodo fhkropi.

9.) Ako sapa pak fhe dal von ostane, ako je shivot fhe bresi shivlenja, pak vonder she eno malo gibejozh, tako se more ali fkusi en méh ali pak tudi fkusi uste sapa v' pluzhe notri pihati. S' enimu v' olje pomozhenim peresam se more govt fhigetati inu drashiti, jesik s' soljo ribati, ali ene kaple falmiakovga duha na jesik kapati.

10.) Na ferzhno jamizo se rute poloshé, katire so s' merslim vinskim jesham inu s' kafernim duham pomozhene. Zhelusti, ako so saperte, se s' shiganim vinam inu kafernim duham ribajo.

11.) Kadar pak zhlovek sazhne en malo oshiveti, tako se mu da prekuha od dobro disheozhih selfov s' eno malo vinskim jesham, vonder pak nikol vino ali druge

mozhne pijazhe. Rute, s' gorkim vinam pomozhene, se mu na ferzhno jamizo, pod pasihe, med noge inu sa kolena poloshé. Shivot se v' gorke rijuhe savije, gorke kamina se v' postelo poloshé, inu rijuhe, v' katire se shivot savije, se s' vajravham, s' zukram ali brinam prekadé.

12) Ako je pak oshivlen li she omostasti inu ne prav per sebi, tako se mu more jesh s' vodo sa posherati, tudi se mu more kliftire dajati, katirega obudé. Po navadno pride per oshivlenju ena huda mersliza, inu obraš inu shile v' glavi od krivi natekajo. Tu se more obujenimu na roki ali na urati pushati, vonder se more per gmahi pustiti, inu se mu vezhikrat eno malo gorke prekuhe piti da.

13.) Posebni dejli tiga shivota pak, katiri so she smersneni, se morejo vedno s' snegam ribati.

14.) Okerpneni od mrasa, katiri she niso bresi shivlenja, morejo ravno tako dershani biti, de se li posebno pozhasi ogrejejo.

15.) Posebni smersneni dejli, kakor nos vfhesa, persti, roke se morejo s' snegam obloshiti, ali v' merslo vodo notri dershati, tako dolgo, de je mras von islezhen, inu potlej se pozhasi gorke vodo notri denejo,

ali s' merslim shganjam ali kafernim duham ribajo.

16.) Nikol pak se ne smejo taki ljudje prezej v' gorki zimer ali k' urozhi pezhi pustiti, predni se v' enimu toplimu zimru popolnoma ogréli niso.

Pomozh per obésenih inu sadvalenih.

Obeseni inu sadavljeni savoljo dvéh rezheh hitro ob shivljenje pridejo, satò kir njim sapa von ostane, inu kir se njim kri v' mushganih sbira inu sterdi, kar od tiga pride, k' so njim shile te krivi na uratu fkupej stisnene. Tisti, katiri sadufhé pak morejo pešebno sa to vmreti, kir se njim kri v' mushganih filno nabira, inu sterdi.

Taki nefrezhni ljudje so hitro bresi obzhutka, inu en ogin se njim pred ozhmi pokashe, kakor hitro se njim urat fkupej stisne. Per takih mertvih je obraš vezhi dejl plav, ozhi se svetjo inu naprej stoje, jesik je satekel, plav, inu en malo is usti von gleda, udi so hitro vsi terdi. V' shilah te krivi kri saštaja, druge shile pak so bresi krivi.

Nekikrat se je sgodilo, de so se obefheni spet k' shivljenju obudili, katire so she vsi sa mertve dersnali. Tedaj se more per

takih, kolikor je li mogozhe hitro vsa vedna pomozh oberniti, inu toliko vezh per takih nesrezhnih, katiri so si sami shivljenje vseli.

Bol ko je truplo eniga obeseniga lahko inu mejin ko ima krivi, toliko vezh je upanja, de bo spet oshivel.

Se je she sgodilo, de je bil govt kakor kost, inu de se skusi shtrik ni pustil skupej stisniti. Per takih pergodbih je obesen zhesi vezh uri spet k' shivljenju prishal. Sadayleni vonder laglej spet k' shivljenju pridejo, kakor obeseni.

Sveta dolshnost vsakiga zhloveka je, vsakiga, katir se je obesil, na mestu odvesti, mu shtrik od vrata odplesti inu poskusiti, njega spet k' shivljenju obuditi.

1.) Gledati se ima, de obesen per odpletenju dolj ne pade, inu se ne poshkodva. On se ima na enimu kraju, kir sapa vlezhe, na tla poloshiti, perf inu glavo na kvishki. Oblazhilo se mu more prezv vseti, on se ima s' vodo poshkropiti, sapa se mu ima v' uste pihati, kir se mu popred govt, posebno tamki, kir ga je shtrik tishal, od obeh plateg en malo gibe, sato de tiste skupej stisnene pishale, skusi katire sapa gre, spet v' svoj pravi stan pridejo.

2.) Med tim pomozhmi se more po sdravnika poslati, katir timu nesfrezhnemu prezej na urati pufha, kar se toliko laglej sgodj, kir shile tako od krivi natekajo.

3.) Med inu po pufhanjam se more takimu nesfrezhnemu zhloveku vezhikrat sapa v' pluzhe pihati, inu perf inu trebuh se mu imajo s' volnenim faknam ali kartazham ribati. Sapa se uzhasih en zhas' po upihanjam v' pluzhih pusti, de se pluzha istegnejo, inu de kri toliko bel prosta fkusi ferze tezhi samore.

4.) Ako je trebuh fkupej slezhen, tako se morejo perf vedno ribati, ako pak je trebuh satekel, tako se more trebuh ribati.

5.) Per timu se morejo tudi pozhasi mnoge pomozhi oberniti, katire ga obude. Pod nos se mu more duh od salmiaka ali jelenoviga roga dershati, ali tudi ene kaple notri kapat. Nebo v' ustih se mu more s' enim v' olju pomozhenim peresam shegetati, jesik se mu more vmivati inu ribati s' vodo, s' jesiham inu en malo salmiakoviga duha fkupej smeshano.

6.) Med tem se obraš smiraj s' vodo inu jesiham fhkropi, ta drugi shivot pak se v' gorke fakne saviye. Vezhikrat so tudi veliki suhi rogovi (ali glave sa shrefanje) inu na

sadne mozhnejshi pomozhi sa obujenje pomagale: sem flishjo kliftire, is tobakoviga perja, kamilniga zvetja, foli i. t. d. zhe drugazh sadne zhevo fkupej slézhenó ni, inu kliftira prezej spet prozh odtezhe.

7.) Ako so se pak vse te pomozh dolgo zhafa saštojn fkufhale, se sna na sadne sama gorkota fkusiti, inu shivot eniga takiga nefrezhniga se v' eno postelo od pepela poloshi, ali pregrete kamina inu fhkandeleti se mu med stegna, na noge, pod pasihe, inu sploh okoli njegovi dobro pokriti shivot poloshe, inu od zhafa do zhafa se na mnogih krajih tiga shivota pomozhi fkufhajo, katire obude, inu sapa se mu vezhikrat notri piha.

8.) Kakor hitro se per obesenih shivlenje spet pokashe, se sazhtnejo persi en malo gibati, shnabli inu udji se trefejo, inu boshjastno strefanje se kashe. V' timu stanu se mu more sapa inu veter delati. Ludje, kar njih je prevezh inu sraven ne flishi, imajo prozh iti, de sapa frishna inu zhista ostane.

9.) Oshivlenimu se da prezej voda s' jesiham smeshana sa piti, potlej kamilzhina prekuha s' jesiham ali vinam inu zhe mu smerkl sapo nasaj dershi, se mu da méd vinu jesih.

Ako se on zhesi omotavze inu poman-
kanje obzhutika toshi, inu obraš je rudezh,
tako se mu na urati she enkrat pufha, inu
mersle rute pomozhene s' vodo, salpetram,
jesiham inu salmiakam se mu okoli glave po-
loshe. Ako pak on omedli inu slab postane,
tako se mu gorki vino da, ali kaj drugiga,
kar ferzu mozh dodeli.

11.) Ako kdo obeseniga prezej, kakor
se je to sgodilo najde, ali se per obesenimu
ali sadavlenimu she kake snamina tiga shiv-
lenja najdejo, tako naj vsaki hiti, njemu
hitro fhtrik odplesti, inu njega na frishno
sapo pernesti.

Potlej je sadofti, njemu vodo v' obraš
fhkropiti, inu frishno sapo delati, inu nje-
gove sanza s' jesiham ali shiganim vinam
ribati.

Na to se vtönen nekaj uri pusti mirno
leshati, inu notri de dobro k' sebi pride, se
mu vzhasih da eno malo gorke prekuhe od
dobro dufheozhih selfhov s' jesiham. Ako
je pak med tim flaba iskra tiga shivlenja po-
polnam vgafnila, tako se morejo gorj popi-
sane pomozhi fkuhati, inu notri de je taki
nesfrezhni zhlovek popolnam odtejen, nekaj
uri vedno naprej obrazhati.

Pomozh per takih, katir so strup vseli.

Kadar zhlovek skusi nekaj v' nevarnost pride, od kar je on li malo vshil, ali od har je on li malo do svojga shivota pri-
néfel, bresi de bi ga bil on skusi to ranil
ali poshkodval, tako je on savdàn, inu vse
kar v' mejhnimu shtivilu tako nevarno mozh
ima, je strup. Medi shivalmi, selisham inu
kamnjam se taki strupi najdejo; vonder njih
je malo med shivalim, posebno v' nashih
deshelah, nar vezh se njih med selisham
najde, inu nar mozhnejshi so med kaminim.

Med shivino je v' nashih deshelah sko-
rej li ena sama, katira nafhe shivljenje ras-
djati samore, ali ta je toliko bol strashna,
kir je smiraj okol nas, inu kir se bresi po-
sebniga prida povfoti dershi.

To je pes. Kadar on vgrisne, tako
pride ta nar bol strashina vsih bolesni, sa
katiro nobene pomozhi mogozhe ni, inu
na katiri zhlovek zhesi malo dani umreti
more. K' frezhi ta bolesin ne vstane pre-
zej, kakor pes vgrisne, inu skusi previdno
pomozh per rani se sna ta bolesin sht od-
verniti. Ta 28 dan mesiza Julja 1794 se
je popolnam na snanje dalo, kaj se ima per
timu sturiti, de se ta nefrezha odverne, kar
ima vsaka gosposka pridno dopolniti.

Kar se ima nar posebnejshi sturiti, de se rana na mestu s' ojstrim lugam, ali s' vodo inu soljo omije, inu de se rana dolgo odperta obdershi, sa to, de se strup pokonzha inu von islezhe.

Ako kaka strupena shival zhloveka pizhi, tako pomaga, ako se gorka kasha ali prekuhane kruhine drohtinze na vnéto pizhenje poloshe, ali ako se to pizhenje s' nekaj kaplami griseozhiga salmiakoviga duha pomozhi.

Strupene selishta imajo superni smerdivi, omotlive duh, inu mertvo, zhernikasto ali vmasano farbo, po nevadno rasejo per mlakih inu morostih, ali saj na mozhernih inu senzhnih krajih. Shivini se pred njim gnusi.

Strup teh selishti se per zhloveku na mnoge vishe pokashe. Nekatire selishta so 1. ojstre inu vnamejo, 2. nekatire so omotlive, 3. nekatire so ojstre inu omotlive fkupej.

1.) Tiste strupene selishte, katire so ojstre, vnamejo shelodez inu zheve, pernesejo nar hujshi kerzh, inu vmorje fkusi prond v' shelodezu inu v' zhevih.

Med te selishte flishijo nekatere, katire tudi v' nashi desheli rasejo, inu katire

arzati pod dolj postavljenim nemfihkim inu latinfskim imenami posnajo. *)

Te ojtne strupéne selifha dajo, kadar se pokufjo en ojttri, gorezhi shmah, inu ako se kosha s' njimi riba, shenejo mehurje.

2.) Omotlive strupéne shelifha ftore she fkusi njih isfopenje omotlivofst inu omotize, njih duh je soperni, njih shmah pak flahkobni. Ako zhlovek te selifha vshije, se on ne more ne gibati, ne obzhutiti, ne govoriti, ne viditi, ne flifhati, njegova pamet se smefha, on pade v' eno smertno fpanje, ali tudi sazhne hudo noréti.

*) *Pulsatilla nigricans*, Küchenschelle. — *Aconitum*, Eisenhüttel. — *Chelidonium majus*, Schelkraut. — Die Waldrebe. — *Ranunculi*, Hahnenfussarten. — *Digitalis*, Fingerhut. — *Plantago*, Wasserwegerich. — *Flamula Jovis*, Brennwurzel. — *Cardammomum*, Ammone. — *Euphorbium palustris*, Wolfsmilch, (Mlezhék). — *Aronia*, Aronswurzel. — *Perficaria*, Wasserpfeffer. — Rosmarin flvestr. Wilder Rosmarin.

Med strupenim selisham te forte, katire so doli postavlene, je per naš posebno domazh, mak, inu zhesi vse shoft od maka. *)

Tiste selisha, katire so ojtire inu omotlive fkupej, imajo en ojtiri, soperni, inu omotlivi duh, njih isopenje pernese zhloveku omotize inu mu pozhutik vsame. Ako njih zhlovek vshije, dobi kerzh, shelodez inu zheve se vuamejo, on je shejn, omotlivi, pjan, ne vidi inu ne govori, on obnori, njega pretresa, shivot mu sateka, kri se iskasi, inu truplo po smerti prezej guije.

Med selisha te forte slishjo dolj postavlene inu nekaj strupenih gob. **)

*) *Solanum nigrum*, Nachtschatten. — *Anserinum*, Gänsefuß. — *Der Taxbaum*. — *Hyosciamus*, Bilsenkraut (sobnik). — *Datura stramonium*, Stechapfel. — *Papaver*, Mohn (Mak).

**) *Staphisagria*, Stephanskörner. *Cicuta*, Schierling. — Giftkörbel. — *Bryonia*, Zaunrübe. — *Belladonna*, Tollkirsche. — To sadno selishe skusi svoje lepe jagode posebno otroke vezhikrat sapele, de si smert notri jedo.

Strupene gobe se po navadno spos-
najo na njih gnilimu inu ojstrimu duhu,
na njih zhernikaſti ali piſani farbi, inu na
timu, de tako lahko gnijejo, per timu ſo
en malo maſtne, de ſe rade pod perſtam
ſmaſhejo inu njih rezel je votil.

Imena tiſtih gobi, katire ſo ſa vſhiti,
ſe ſpodi nemſhko najdejo. *)

Tudi nar bolſhi ſorte gobe ſo ſtrup,
ako vezh prov friſhne niſo, inu ſhe gniti
ſazhno. Nar bol ſe pak njih ſtrupena laſt-
noſt pokashe, zhe ſe per kuhanju nekaj be-
lih zhebul fkupej kuha. Ako zhebule zher-
nikaſte poſtanejo, tako ſo gobe ſtrupene.
Sato ſe imajo vſelej, kolikorkrat ſe gobe
kuhajo, ene zhebule sraven kuhati.

Per vſih tih perpodbih ima ſavdan hit-
ro ſa zheſi dajati notri vſeti, ako ſam od
lebe zheſi dajati ne ſazhne. K' timu dru-

*) *Der weiſſe und ſchwarze Tartoffel.*
Schampion. Maurachen, Gokamuken (ta
goba pod ſemlo raſe). *Reſſlinje* (ta goba
mozhuu duſhi, kakor orehi). *Steinpilſ-*
linge, Herrnpilſe, Nagelſchwämme,
Groß-Schwämme, Halamarsch, Bredlin-
ge, Redlinge.

giga treba ni, kakor gorke vode, ali mlek s' veliko vode fkupej smefhani.

Kader je ojstre ali vnameozhe strupe vshil, ima na mestu toplo gorko vodo, zhisto, neflano, govejo shupo, vodo s' en mali mlekam, vle toplo gorko, inu doftikrat vshiti. Kliftire, katire omehzhajo, inu toplo gorke kope so tudi posebno dobre. Gaslo shge, ali so boleznine na shivotu hude, tako se mu ima na roki proz pufhati, kar se v' zhasih vezhikrat sgoditi more.

Je kdo nefrezho imel, eni shelishe vshiti, katir je omotlive forte, tako more on na mestu, kakor hitro je sam od sebe, ali pak od notri jemanja sa to, ene kratizhesi dal, veliko takih piazh vshiti, katire so en malo kifle, kakor vodo s' jesham, i. t. d. kliftire is vode inu jeshi so per timu zelo dobre.

Ako pak je omotlivost zelo mozna, tako se mu more na nogj pufhati, inu na bodelne en flajfhter poloshiti, katir mehurjevlezhe. Selisha, katire so ojstre inu omotlive fkupej, morejo ravno to, sdaj imenovano pomozh imeti.

Kdor je strupene gobe vshil, more na mestu sa zhesi dajati, inu sraven tega veli-

ko kifle piazhe vseti. Olje pak inu mlek
so per timu fhkodlive.

Med strupe is kaminov flishjo, shiv
frebro, mishiza, grinpon, svinz, inu vse,
kar je is svinza, zucker od svinza, menika,
plaibesh, inu druge. *)

Tisti strupi sture, de se v' shivotu zelo
hitro yname, shelodez inu zheve so fkusi
prejete, v' shelodezu so bolézhine, filni
kerzh, spodni shivot je pretisnen, zhlovek
kovzhe, zhesi daje, ima filno shejo, inu
vezhikrat omedli.

Drugi dobé rudezh obraš, en penasti
inu vezhikrat krivavi smerkel od sebe dado,
per nekaterih je sraven drugih smertnih per-
godbah tudi filno teshavno opravlanje svoje
potrebe, na kar fkorej smert pride.

Ludje, katiri so nesrezho imeli, take
strafhne strupe vshiti, morejo med pregros-

*) *Mercurius sublimatus, Sublimat. — Mercurius præcipitatus, Queckfilber-Niederschlag. — Arsenicum citrinum, Arsenik. — Arsenicum album, Hieder-rich. — Sacharum Saturni, Bleyzucker. — Cerussa, Bleyweiss. — Antimonium, Spießsglanz.*

nim bolezhinam zelo hitro umreti, ako se njim posebno naglo k' pomozhi ne pride.

1.) Se more tako naglo, kakor je li mogozhe, fkusiti, fkusi zhesidajanje ta strup is shelodeza von ispraviti, per timu pak se more prov veliko tople vode piti dati.

2.) Proz se ima en funt bele shajfe nastergati, na enimu bokalu vode prekuhati, kir se med kuho smiraj mésha, tako dolgo, de se shajfa vsa istaja, inu od tiga naj se mu vsaki firtelz ure ena fhkodéla piti da.

3.) Ako je pak taki nesfrezhni zhlovek sam od sebe she zhesi dal, tako se mu sa zhesi dati nizh vezh ne sme notri dati, li se mu more s' toplo vodo to zhesi dajanje polajshati, sa kar je tudi gori imenovana shajfasta voda posebno dobra. Kifle rezhi pak se mu nikol ne smejo dati, ako bi sheja tudi she tako filna bila, kir one mozh tiga strupa li pogmirajo.

4.) Olje inu mastne rezhi niso tako dobre, kakor toplo gorka voda, katira strup istaja inu tejnshi sturi.

5.) Ako ga pak sazhne v' spodnimu shivotu filno pezhi inu mersliza trefti, inu

ako se snamina kashejo, de je zhlovek snotrej vneti, tako se mu more pufhati:

6.) Tudi se mu dado kliftire od lane-niga semena, od jezhmenove prekuhe i. t. d. na trebuh se mu gorke, mokre rute poloshé, sa piti se mu da toplo gorki mlek is mandelnov, tudi se mu posebno shajfina voda smiraj na prej daje, notri de arzat pride, inu to sapove, kar je dali potreba.

Pomozh sa te, v' katire je strela trefhla.

Nagli inu grosni pretref te strele, katira v' zhloveka trefhi, na enkrat vfo njegovo mozh sveshe, tako de on vezhikrat bresi shivlenja ob tla pade; per streli pak, katira zelo tako mozhna ni, mu ona li na enimu ali drugimu udu obzhutek vsame, ali on v' tako omotnost sapade, de on vse forte snamina smeshane pameti kashe. Tudi se per takih nefrezhnih vezhikrat rastergane shile inu shgani bleki najdejo, posebno, ako mu je gvant pre terdno oblezhen bil.

Globoke rane li malikrat vstanejo, sato kir strela li med oblazhilam inu sunajno strano tiga shivota skusi derzhi.

1.) Taki nefrezhni zhlovek se more proz v' prosto sapo von nesiti, inu dostikrat s' merslo vodo poshkropiti, inu politi.

2.) Kakor hitro je mogozhe, se mu more sapa notri vpihati, inu salmiakovi dah pod nos inu na jesik pernesiti.

3.) On se more mozno s' saknam ali drugim duhozhim rezhmi ribati.

4.) S' eno besedo, vse se more na njemu fkufti, kar li njegovo shivljenje obuditi samore, inu kar se je gorj per pomozhi sa vtonene perporozhilo.

5.) Malo krat je tukaj pufhanje potrebno, sunaj zhe se je kri videozhi v' glavi mozno fkupej isbrala.

6.) Posebno dobra se je sémelfka kopa ifkasala. En malo na kvishko vsdignen, vonder s' proftim obrasam, se taki nefrezhni zhlovek v' eno hitri ifkopano jamo poloshi, en firtelz vatla visoko s' semlo pokrije, inu tako eno ali vezh uri leshati pusti. Med tim se obraš smiraj s' vodo poliva. Dostikrat se je sgodilo, de so ludje, famo fкуси to spet oshiveli.

7.) Ako on popolnam k' sebi pride, se v' postelo poloshi, inu pridno s' jesham mashe, kir se mu tudi jesh s' vodo v' uste daje.

8.) Tisti, katiri spet oshivé, kakor tudi tisti, katiri proz ne vmerjo, dolgo zhafa

toshjo zhesi teshave, zhesi bolezhine inu
pezhenje v' mnogih udih. Oni so omotlivi
inu imajo taki obzhutik, kakor je tisti, katir
po mozhnimu elektrificiranju postane. Skusi
mir tiga trupla, skusi vin inu druge po-
mozhe, katire njim mozh dajo, obdershé
oni pozhaš spet svoje popreshno sdravje.

Previdnosti.

Kir smo naturo te strele spoznali, inu
kir se je vezhkrat she fkasalo, tako smo
se tudi mnoge previdnosti nauzhili, katire
ako njih dersmo, naš per hudimur ureménu,
predi nevarnostjo, od strele pobiti biti,
varjejo.

1.) Doma naj se zhlovek per ureménu
v' enimu visokimu zimru gorj dershi, von-
der ne per sidu, ali per pezhi, nar mejn-
shi pak per rajfingi ali oginišhu.

2.) Zhlovek se ne sme na sheles na-
flohiti, ne na tla poloshiti, varno pak naj se
on na postelo dolj poloshi, ako okrivala
(firnika) nima, tudi se on varno na klopi
ali na stole poséde.

3.) V' eni taki hishi, kir je strela she
enkrat treshila, ne sme zhlovek k' tistim
krajami iti, kir je strela she popred skusi
treshla.

4.) V' keldrih je zhlovek pred nevarnostjo nar mejn obvarvan.

5.) Na zesti se nima per hishah ali med durim kake hishe obstati. Voda, kaj tira od streh dolj tezhe, strelo vezhikrat sa sebo dolézhe.

6.) V' zirkvi ima zhlovek prozh iti od tistih krajov, kir je turn, kir so orgle, ali kir kaki drat dolj visi.

7.) Na polju se nima pod drevése postopiti. Nar bolsi je, zhe se 15 ali 20 stopini dalezh od nar sunajnih veji kakiga dervefa postoji.

8.) Per potokami, jesaram inu vsm vodami se ima oganiti.

9.) Tudi se ima glédati, kako se oblaki vlézhejo, tu naj se zhlovek ravno na trebuh vleshe, vonder tako, de je med tistim krajam, zhesi katiriga se oblak vlezhe, inu med tistim, kir zhlovek dolj leshe, en majhni grizhek, katirnu se pak ne sme prebliso priti.

10.) Ako je zhlovek ravno na kojni, tako naj odsede, v' odpertimu vosu tudi ne sme obfediti, shiher pak v' sapertimu, posebno na fredi.

Pomozh, sa presgodej rojene.

Med vřim li na vides mertvim se novi rojenim otrokami shivljenje nar laglej od-tene. Novi rojeni otrozi so na vides po-navadno od tiga mertvi, kir je njih glava tamkaj, kir mushgani leshé, řtisnena, kir nijm je popkina shnora okol urata ovita, inu kir imajo vodo ali smerklo v' uřtih ali pluzhah.

1.) Otroku se ima proz popkina shnora od urata prozh odviti, inu vtisnena glava fкуси to v' svojo podobo řpraviti, kir se s' roko rahlo řim ter tje gladi, ali zhe je potreba tudi en malo řisne.

2.) Ako je obrař rudezhe ali plavo, tako se puřti is popkine shnore sa dve shlizi krivi von řtezhi. Ako pak otrok bleđo von vidi, tako se s' podvesanjam popkine shnore en maťo zhaka. Ako se je pak pořtelza řhe lozhila, tako se s' podvesanjam popkine shnore ne řme dolgo muditi.

3.) Otrok se v' gorke rute poloshi, inu s' v' olje pomozhenim perřtam, ali s' enim v' olje pomozhenim perřsam se mu uřte od smerkla ozhedjo, inu otrok se na en kratki zhař tako poloshi, de mu voda, ka-tira se v' řapni piřhali řnajde, von řezhi samore.

4.) Sapa se mu vezhikrat fkusi ufta notri upifhe, tudi se mu med tim perfi, spodni shivot inu herbet ribajo.

5.) Eden na en stolj stopi, inu mu is vifhave dolj na perfi kapa, takire mu potle en drugi s' ispeneno roko mehko riba. Zhe otroka vpihanja v' ufta fhe k' shivlenju ne obudi, tako ga nizh poprej k' shivlenju ne spravi, kakor ta sadna pomozh.

6.) Potle se spet v' fuhe rute savije. Ako se pak fhe noben snamine tiga shivlenja ne perkashe, tako se ima s' merslo vodo fhe drugizh inu tretizh polivati. Tudi je po timu polivanju ena topla gorka kopa posebno dobra.

7.) Take pomozhi, katire mozhno du fhe, so zhesi vse fhkodlive, kir otrozhizhe v'zhasih na mestu vmore.

8.) Perve snamina, de je fhivlenje spet prifhlo, so, kadar shnabli rudezhi postanejo, inu kadar se ozhi, perfi inu rame lahko gibati sazhnejo. Ako se eno ali to drugo tako snamine sagleda, tako se ima lahko naprej ribati, otrok se ima s' gorkim vinam omiti, v' gorke, s' vinam inu en malo kaferniga duha pomozhene rute saviti, v' eno kopo poloshiti, katira je s' vinam ali shganjam

mozhnejshi narejena, inu potlej se mu da ena prekuha od dobro dufheozhih selishov.

9.) Ako sapa teshka oftane, tako naj se she enkrat pogleda, zhe mu ni kaj smerkla v' ustih ali sapni pisnali ostalo, inu ako se she kaj najde, tako naj se mu s' enim v' olje pomozhenim peresam tudi to prozh spravi-ti poskusi, tudi naj se otroku sa eno majhino shlizhizo polno shofta od morske zhebule da.

Dotisneni otrozi se ravno na to visho k' shivlenju obude, ako so matere ali dekle tako shtraflivo nemarne, de so otroka k' febi v' postelo vsele, inu ga v' spanju dotisnile.

Kolikor je mogozhe, se ima proz gledati, stisnene dejle tiga shivota skusi mehko stisvanje inu gladenje v' svoj pravi stan pernesiti, obrat inu persi se imajo s' merslo vodo politi, shivot se v' gorke s' kafernim duham namozhene rute savije, inu otroku se vezhikrat sapa v' uste notri vpishe.

